

Suriye Kaosuna Bosna Tecrübesiyle Bakmak

Prof. Dr. Altan ÇETİN

2012’de TASAM internet sitesinde yayınlanan bir yazıda “Meselenin diğer bir yönü ise, Bosna Savaşı’nda ki benzer bir uluslararası parçalanmanın Suriye olayında da ortaya çıkmış olmasıdır. Bosna Savaşı’nın tarafları olan Sırlar, Hırvatlar bir takım “büyük” devletler tarafından desteklenirken Bosnalı Müslümanlar ise girişte verilen bilgiden de görüleceği üzere Türkiye, ABD gibi ülkelerce desteklenmeye çalışılmıştır. Özellikle Sırları destekleyen Rusların konumu Suriye’deki konumuyla kıyaslandığına ibretlik bir durum söz konusudur. Sırların bu vahşet siyasetinin dünyada duyulması, düşünülenin aksine Bosnalı Boşnakların kurtulma ümitlerini arttırmadı. Aksine, BM ve NATO desteğinde özellikle Sırlar hedef alınarak bir ambargo başlatıldı. Fakat hem Sırların eski müttefikleri olan Rusların yardımı, hem de coğrafi olarak daha iç kesimlerde bulunan Bosnalı Müslümanlara göre daha avantajlı olmaları sebebiyle, bu ambargodan Bosnalı Sırlar neredeyse hiç etkilenmediler. Olan zaten silah ve lojistik olarak çok zayıf olan Müslümanlara oldu. Dünyanın en büyük ordularından birine sahip Yugoslavya’nın, bu gücünü Sırlar neredeyse sonuna kadar kullanmışlardır. Bugün de Suriye ambargo muhalifleri vurmaktadır. İlaç ve yiyecek sıkıntısına dair haberler ortalıkta dolaşmaya başlamıştır. Rusya ve daha ironik ve fakat stratejik duruşuyla İran bugün Suriye’de çıkarlarına odaklanmış bir statükoyu korumak peşinde yaşanan insani ve ahlaki drama göz yummaktadır. Bu tutum Suriye’nin Bosnalaştırılması sürecine katkı sağlaması endişesi doğuran bir duruma yol açmaktadır.” tespitleriyle gidişatın uluslararası toplum eliyle nasıl çıkmaza sürüklendiğine işaret etmeye çalışmıştık.

Bu yazıda ise Bosna tecrübesini biraz daha derinlemesine inceleyerek gelinen son durumda yaşadıklarımızı Aliya İzzetbegoviç’in bize aktardığı malumat bağlamında değerlendirerek değişmeyen tuhaflığa bir kere daha işaret etmek istiyoruz. Tarihten ders almadıkça tekerrürü yaşamaya devam edecek gibiyiz.

Bosna Savaşı ardında bıraktığı pek çok ders cümlesinden olarak BM ve Uluslararası sistemin mükerrer mantığını bize gösterdi. Bu dersi bu savaşın doğrudan muhatabı olan Aliya’nın sözlerinden takip etmek durumu gerçekçi ve otantik bir şahitlikle tespit bakımından fevkalade önemlidir. Bu dersi bugün Suriye’de yeniden alıyoruz. Aliya için Bosna’da yaşananlar ne idi, ondan öğrenelim: “Bu, entelektüeller tarafından tasarlanan bir planla

önceden tasarlanmış, sistematik ve vahşi bir soykırımdır. Bu savaşın, ünlü Sırp entelektüelleri tarafından düşünülüp sahneye konulduğu gerçeğinin altını çizmek istiyorum. İnanması güç gibi geliyor ama hakikat bu. İşte bu yüzden planları son derece tehlikeliydi ve yine aynı sebepten ötürü belki sonuçlarının onarılması da mümkün olmayacak". Bkz. Aliyya İzzetbegoviç, Geleceği Yenilemek, Der. Asım Öz, İst. 2017, s. 86.

Aliya bu konuda meseleyi şu sözlerle fikrimize sunar, eleştirilecek bir BM ve uluslararası düzen yapısını açıkça gösterir. Bu yazı vasıtasıyla bugün ve gelecekte benzer derslere muhatap olacıklara bu tecrübe üzerinden bir uyarı bırakmak maksadıyla mevzu bahis edilmesinin faydasına binaen ortaya koyulması düşünülererek bu yazı hazırlandı.

"-1992'de- artık bağımsız bir devlet olduğu açıklanan Bosna-Hersek, uluslararası camia tarafından bağımsız bir devlet olarak tanınmış ve Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nda bir sandalye elde etmişti. Tüm üye devletleri şahsi ve kolektif savunma prensibi, Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nın temel niteliklerinden biridir ki bu husus 51. maddede belirtilmiştir. **Buna göre biz artık Bosna-Hersek'in kurtulduğunu ve her türlü saldırıya karşı korunacağını düşünmüştük.** Bildiğiniz gibi bu böyle olmadı. Bize düşen tek şey kendimizi savunmak oldu". Bkz. Geleceği Yenilemek, s. 80. İşte Bosna savaşı Aliya'nın gösterdiği düzene bu güvenle başlayıp her defasında olduğu gibi hayal kırıklığıyla sonuçlanmıştı. BM, bir düzen değil bir menfaat yapılanması olduğunu Bosna'da Aliya'nın bu şahitliğinde de görüleceği üzere göstermişti.

Peki, Avrupa ve BM düzeni bu süreçte ne yaptı? Aliya'dan dinleyelim; "Amerika'nın belli bir tarihte gerçek bir müdahale ve Sırp mevzilerini bombalama niyeti var mıydı? Ben şahsen bu konuda menfi düşünüyorum ki, gelişen olaylar da Amerika ve Avrupa'nın acil olarak böyle bir müdahale niyetlerinin olmadığı tezini doğrulamıştır. Buna tezat oluşturan diğer bir teze göre Amerika bu niyete sahipti ve Mitterand'ın gelişi -1992 Haziranındaki Bosna ziyareti kast ediliyor- onun müdahalesini önledi. Geldiği günlerde tansiyon çok yüksekti, vaziyet patlayacak bir balonun halini andırıyordu. O, balona iğne soktu ve havasını aldı. İşler artık hukuk, adalet ve uluslararası yasalara bağlı olarak işlememeye başladı. **Her şey merhamet meselesine indirgeni.** Bosna-Hersek'in haklarını savunmak yerine, uluslararası topluluk bize merhamet etmeye ve sadaka yollamaya girişti. Rüzgâr bu yönde esmeye başlayınca tarihimizin bir sayfası daha çevrildi. Bundan sonra artık bize, sözlü olarak bile olsa, ne bir destek verildi ne de bir müdahale talebinde bulunuldu. **Sadece insani yardım hakkında konuşabileceğimiz muhataplarımız vardı, yardım istiyor muyduk istemiyor muyduk?**

Mitterand'ın gelişi uluslararası topluluk yeni bir politika başlattı". Bkz. Geleceği Yenilemek, s. 80.

Hukukun yerine merhamet ve insani yardımı koyarak topun taca atılışı bugünlerde de çok yabancı olmadığı durumlardan. Bosna tecrübesinin bu tavrın ışığından unutmamak gelecekte tekerrürlere karşı uyanık kalmamızı sağlayabilecektir. Umutların boşa çıkışını ve uluslararası toplum denen şeyin bir milleti nasıl iğfal ettiğini Aliya çok açık söyler: *Saraybosna sakinlerinin Başkan Mitterand'dan yana umudu-en az sonrasında hiçbir şey yapmadığını görmemizin ardından yaşadıkları hayal kırıklığı kadar- büyüktü... Yıkılmış şehrin vaziyetini gördükten, öldürülen şehir sakinlerinin sayısını öğrendikten ve genel olarak kıtlık çeken şehrin haline tanık olduktan sonra bütün bunların ona derinden tesir edeceğini ve onu artık bir şeyler yapması hususunda uluslararası toplumu harekete geçirmeye sevk edeceğini düşünmüşlerdi. Saraybosna halkının umutlarını itiraf edeyim ki ben de paylaşıyordum. Fakat umutlar boşa çıktı". Bkz. Geleceği Yenilemek, s. 93.*

Düşünün ülkenizde şiddete dayalı bir zorbalık ateşi yanmış ve kapınıza dayanıp canınıza ve daha kötüsü karınızın, kızınızın ırzına tasallut etmesi vaki ve işten bile değil ve siz Mitterand'a umut bağlamışsınız. Ahh Arakanım, Bosnam, Yemenim, Uluğ Türkistanım, Doğu Türkistanım ahh Filistinim ve daha pek çok mazlum yer işte umudun buna, bu vicdan fukaralığına bağlı!

Peki, Batı Bosna'da ne yaptı bakın Aliya ne diyor: *"Bosna-Hersek'e en âlâ müdahalede bulunuldu ve dünya bunu bilmek zorundadır! Batı buraya geldi, bizim elimizi kolumuzu bağladı ve çekip gitti. Birçok defa şunu dile getirmeye çalıştım: Gelin, sahada ellerimizi çözün, çözün, sonra da ayrılın". Bkz. Geleceği Yenilemek, s. 96.*

Umutlar bu iken yapılan neydi? Aliya bunu da veciz bir şekilde anlatır: *"Tam olarak gün belirtemeyeceğim ama bu senenin sonbaharında, -1993 kast ediliyor- Ekim ayında böyle bir ihtimale -askeri müdahaleye- olan inancımı kesin olarak kaybettim. Londra Konferansı kararları **ölü cümlelerden ibaretti**. Konferansın tüm kararlarının da gerçekleştirilmiş olmayacağı görülmekteydi ve uluslararası topluluk bir şeyler olsun diye çalışmayacaktı. Bu andan itibaren onlara inanmamaya başladım; yavaş yavaş kendime döndüm ve halkımı da bize kendimizden başkasının faydası olmayacağı, kendi kendimize bel bağlamamız gerektiği noktasında uyardım". Bkz. Geleceği Yenilemek, s. 95.*

Ölü cümlelerden ibaret konferansları ne kadar çok gördük ve görüyoruz değil mi? Aliya bu ölü cümlelerin bedelini de anlatır: *“Bu her zaman böyle oldu. Batılı siyaset adamları tarafından yapılan her açıklama, her konferans isteyerek veya istemeyerek Sırlara, işlerine devam etmeleri mesajını vermiştir. Bunun her zaman bile istene verilen bir cevap olduğunu söylemek istemiyorum ama “Biz bir şey yapmayacağız” minvalindeki her açıklama Sırların Bosna-Hersek’i yıkmaya ve toplumumuzu kendi topraklarından sürmeye devam etmelerine adeta davetiye çıkarmaktaydı. Bkz. Geleceği Yenilemek, s. 96. Mahut konferanslarda taca atılan toplar zorba ve zalime verilen mühlet ve teminat oluyor ve olmaya devam ediyor. Aslında verilen bu mesaj sorunun kim lehine çözülmesi istendiğinin de örtük mesajı oluyor.*

Sonuçta ne oldu olan insanlığın istismarı ve zorbalıkla sona zorlamaktı. Aliya konuşsun son kez: *“Bütün görüşmeler çok sıkıntılı bir atmosfer içinde geçmiştir. Kurbanların temsilcileri ile katliamların müsebbibi olan kişiler oradaydı. Owen, Wance, Stoltenberg ve diğerleri önünde, medeni bir devlet oluşturma çabasının müzakerecileri olarak tartışmak zorunda bırakıldık. Hava kırılmış gibiydi ve atmosfer hiçbir şekilde normal değildi. Bu müzakereleri çok basitçe kabul etmek zorunda kaldık, zira her defasında “Müzakerelerin olmamasının suçlusu kimdir?” türündeki aynı mantıksız soru ortaya atılıyordu. Bosna-Hersek böyle bir suçlamayı üzerine alamazdı. Bu müzakerelere gelmeyen taraf durumuna düşemezdik. Böyle bir riske giremezdik. Bu müzakerelere gidişimizi ne kendimi toplumumuz ne de hiçbir normal insan anlayabilir. Biz kandırıldık. Ben buna **“insani aldatma”** ya da **“insancılık istismarı”** ismini veriyorum, zira bu insancıl politikanın başka bir yüzü vardır. İşte insancıl aldatma: eğer Cenevre’ye gelmezseniz, biz de insani yardımı durdururuz, UNPROFOR’dan askerleri geri çekmeyi düşünürüz vs.”. Bkz. Geleceği Yenilemek, s. 100.*

Tüm bu karamsarlık içinde Aliya bir zafer ilan eder. Bu bir haysiyet zaferidir. Bir medeniyet tavrının başarısıdır: *“Kültür ve insanlık onların yanında değil, bizim yanımızda yerini aldı. Neredeyse bütün savaş teamülleri onlar tarafından ihlal edildi, bizim tarafımızdan değil. Bu, Avrupa için bir başka sürprizdi. Eğer birileri kutsal şeyleri, köprüleri, kültürel anıtları tahrip ediyor, kadınları ve çocukları öldürüyorsa, Avrupa bunu yapanların ancak Bosnalılar olabileceğini düşünürdü. Neden? Çünkü kitaplarda böyle yazıyor, hayalî tasvirler yüzyıllardır yapılageliyordu. Onların gözünde biz Doğulu atalarımızla birlikte Asyalı bir tür olarak, yarı-vahşi insanlarız. Pekâlâ, öyle olsak bile ne değişir? Avrupa’nın medeni bir biçimde davranmalarını beklediği Avrupa kökenli halklar savunmasız insanları öldürdüler, camileri ve köprüleri tahrip ettiler. Biz bunu yapmadık. Bu nedenle, yurtdışına gittiğimde büyük bir gurur duyuyorum. Öncelikle olağanüstü bir cesaret ve direniş örneği gösteren, ikinci olarak da sıkıntılarımızın dehşetiyle yüzleştğinde bile onuruna gölge düşürmeyen bir halka mensup*

olduğum için gururlanıyorum”. İŖte bir Ŗahsiyet adamı olan Aliya tüm bu yaŖananlar içerisinden zaferini böyle dile getirir.

Aliya'nın ölüm yıldönümü günlerinden Onu rahmetle anarken bize bıraktığı ders ve tecrübeyi hatırlayıp geleceğimizi bununla aydınlatmanın faydalı olacağı ve müstakbel tecrübelerde BM düzeni ve uluslararası toplumun neyi nasıl ve niçin yaptığını dŖnmek için geleceğe Bosna ve Aliya'dan dersler okumaya alıŖtık. Dileriz tekerrür etmez.

Bugün Suriye'de bitmeyen mütekerrir kaos aynı aktörler tarafından çıkmaza benzer oyunlarla sokuldu. BM düzeni benzer bir mantıkla Suriye'de de uluslararası toplumun maks ıkmazlarıyla kendini defalarca ortaya koydu. Bosna tecrübesini okuyarak Suriye'ye bakınca aynı filmin baŖka bir versiyonu gibi geliyor. Belki de Suriye'nin en büyük Ŗansızlığı hl bir Aliya'sının olmaması.